

Vilém Sonntag – zakladatel významného rodu kroměřížských fotografů

*/ Vilém Sonntag – Founder of a Prominent Family
of Kroměříž Photographers*

Martin Janák

Abstract:

The study follows chronologically the events in the life of Kroměříž photographer Vilém Sonntag. He was born in Berlin to a Jewish family and he came to Moravia via Warsaw, where he had converted to Catholicism. He worked in Velehrad and in Uherské Hradiště and in the year 1863 or 1864 he settled permanently in Kroměříž, where, in 1865, he married Albertina Zannerová, a daughter of a book printer Anton Zanner from Uherské Hradiště. At the beginning of the year 1866 he became a member of a prestigious Photographic Society in Vienna, which incorporates photographers from all over the world and has been active since 1861 until today. On 20th January 1867 a son, Hugo Carl Sonntag, was born to Albertina and Vilém; he later followed in his father's footsteps and his photographic work. In his photographs, Vilém Sonntag documented above all the town of Kroměříž, its prominent personalities and notable events. Among his more important commissions were, for instance, five photographs for a representative album given to Apostle Nuncius Marian Falcinelli Antoniaci in 1864, or documentation of the celebration of blessing of the banner of the Moravian Choir, which took place in the Big Square in Kroměříž on 20th August 1865. Vilém Sonntag had, of course, also to be present at the most important social event in Kroměříž in the year 1885 – the meeting of the Emperor Franz Josef I and the Czar Alexander III, which occurred on 24th to 26th August. We have portrait photographs of Vilém Sonntag and his wife Albertina, neé Zannerová, still in existence in an album given by the members of Kroměříž societies Moravan, Vlastimila and Sokol to Kroměříž advocate Dr Jan Kozánek on his 60th birthday on 21st June 1879. Unfortunately it is not known until when his age and health allowed Vilém to pursue photography and when he completely handed over his photographic trade to his son, as the studio continued in existence under the same name even under the management of Vilém's son, Hugo Carl Sonntag.

Keywords:

Kroměříž, Jánská Street, photographic studio, album, tableau, Hugo Carl Sonntag, Berta Sonntagová (Opravilová)

Tématem kroměřížského fotoateliéru Sonntag se více zabývali Jaroslav Bouček, Jaroslav Pinkava a Pavel Scheufler a formou výstavy ho přiblížili Josef Ščotka a Roman Bašta, ale na soustavné zpracování stále čeká (BOUČEK 1969, 275; BOUČEK – BOUČKOVÁ 1985, 48; PINKAVA 1989, 153; PINKAVA 1991, 76–77; SCHEUFLER 2013, 324–326; SCHEUFLER – VAVŘINOVÁ 2017, 244–264). Tato studie se věnuje zakladateli kroměřížského fotoateliéru, který je výjimečný svým fungováním po tři generace.

Vilém (Wilhelm)¹ Sonntag (1829–1894) se narodil roku 1829 v Berlíně (SCHEUFLER – VAVŘINOVÁ 2017, 244), přesné datum narození není dosud známo, rok 1829 se objevuje v Matrice domovských příslušníků města Kroměříže.² Také v matričním záznamu o sňatku 2. prosince 1865 je veden jako 36letý, tedy se patrně narodil roku 1829, před 2. prosincem. Jeho otcem byl krejčí Gerson Sontag narozený ve Vratislavi roku 1792³ a matkou krejčová Therese Bornstein.⁴ V roce 1823 je Gerson Sontag veden jako krejčovský učeň a krejčí bytem v Klosterstrasse 104 v Berlíně (JACOBSON 1962, 186).⁵ Vilémovi rodiče byli židé, ale on roku 1862 ve Varšavě konvertoval ke katolické církvi (SCHEUFLER – VAVŘINOVÁ 2017, 244).⁶

Fotografický ateliér Viléma Sonntaga je doložen na Moravě nejprve na Velehradě, v srpnu 1863, a to díky dochovanému doporučujícímu resp. inzertnímu článku v novinách Brünner Zeitung.⁷ Snad už téhož roku (nebo roku následujícího, podle toho, jak si vyložíme informaci, že se v Kroměříži „etabloval“) měl začít působit i v Kroměříži, jak se dozvídáme ze zmínky v periodiku Mährisch-schlesischer Correspondent z 26. 11. 1878. Článek v intencích okrašlovacích tendencí tehdejší doby vyzdvihuje vybudování chodníku před hotelem pana Kremsera a zřízení pěkného portálu a velkoměstské výlohy u vstupu do fotoatelieru Viléma Sonntaga. Dále uvádí, že se pan Sonntag etabloval v Kroměříži už roku 1863 a doplňuje, že je jistě vzácnost mít profesionálního fotografa v „provinčním městě“. Vilém Sonntag se údajně těšil dobré pověsti díky své poctivé obsluze a solidnímu jednání. V závěru článku vyjadřuje jeho autor naději, že chodník nechají v Jánské ulici vybudovat i kanovníci, aby odpovídajícím způsobem pozvedli své rezidence.⁸

Vilémovu žádost provozovat fotografickou živnost máme ovšem doloženou až 8. února 1864 v Uherském Hradišti. (SOKA Uherské Hradiště, Fond OÚ UH, Podací protokoly hlavní registratury 1864, kart. č. 93, inv. č. 146, záznam č. 654) O necelé dva roky později se 2. prosince 1865, ve věku 36 let, oženil v Kroměříži s 22letou Albertinou Zannerovou, dcerou knihtiskaře Antona Zannera z Uherského Hradiště. Bydleli v domě č. p. 330 (MZA, Matriční kniha oddaných 1858–1881, Kroměříž – Panny Marie, č. 7991, 58).⁹

Město Kroměříž fotografoval Vilém Sonntag prokazatelně nejpozději ve zmíněném roce 1864, kdy bylo apoštolskému nunciovi Marianu Falcinellimu Antoniaccimu (1806–1874), zastupujícímu zájmy papežského státu na vídeňském dvoře, věnováno reprezentativní album s fotografiemi a grafikami. Mariano Falcinelli Antoniacci se stal nunciem ve Vídni v srpnu 1864 a zastával tuto funkci do prosince 1873, roku 1873 byl jmenován kardinálem (JONOVÁ 2017, 15). Album se dochovalo v Archivu Arcibiskupství olomouckého (ZAO, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 4528). Album o rozměrech 45,5 x 59 x 7,5 cm nechali svázat u významného vídeňského knihvazače Augusta Kleina von Ehrenwalten (1824–1890). Kromě pěti fotografií od Wilhelma Sonntaga obsahuje především fotografie Olomouce z tamějšího ateliéru Pichler a spol. Titulní list s věnováním obklopený znaky arcibiskupa olomouckého Bedřicha z Fürstenberka a členů Metropolitní kapituly u svatého Václava v Olomouci maloval Adolf Rabenalt (1819–1892).¹⁰ Po litografické reprodukci veduty Kroměříže ze západu následuje pět fotografií Viléma Sonntaga. Nejprve pohled na zámek ze severovýchodní strany přes Choťkův rybník s pozoruhodnou skupinou tří postav, jejichž siluety se odrážejí na hladině rybníka (obr. 1). Fotografie je opatřena popiskou *Arx residentialis Cremsiriensis ex parte orientali*. Přítomností v albu je datována do roku 1864 nebo krátce před něj. Otázku autorství fotografie zodpovídají dva zdroje, a to zaprvé časopis Světozor ze 4. září 1885, kde byl otištěn článek *Sjezd císařů v Kroměříži* doprovázený celou stranou s devíti reprodukcemi fotografií s kroměřížskými motivy s uvedením místa a autora.¹¹ Zadruhé se dochoval výřez z tohoto snímku (56 x 95 mm) nalepený na kartonu vizitkového formátu 105 x 65 mm značeném W. SONNTAG.¹²

Další fotografie Viléma Sonntaga z alba pro apoštolského nuncia, které řadíme do roku 1864 nebo dříve, znázorňují pohled na arcibiskupský zámek v Kroměříži ze severu s domem zahradníka a fontánou amorků (*Arx residentialis Cremsiriensis ex parte*

Obr. 1: Pohled na zámek ze severovýchodu přes Chotkův rybník, černobílá fotografie na kartonu, 56 x 95 mm. Muzeum Kroměřížska, Fotoarchiv, inv. č. F 2187.

Obr. 2: Velehrad in Mähren, černobílá fotografie na kartonu, 210 x 213 mm. Muzeum Kroměřížska, Dokumentace regionu, inv. č. DR XX/X-54, reprofoto: Jaroslav Šafer.

septemtrionali.), Pompejskou kolonádu, s popiskou *Porticus horti arcensis Cremsirii*, vyfotografovanou ještě s lázeňskými okny, která byla v roce 1867 zazděna, a ve vzniklých nikách byly vystaveny antické bysty, podle nichž dostala kolonáda jméno „Pompejská“, Maxův dvůr (*Villa ruralis in horto arcensi Cremsirii*). Na následující straně alba uzavírá soubor Sonntagových fotografií ještě čtvercová fotografie znázorňující pohled na Arcibiskupský zámek z jihu, z dnešního Velkého náměstí (*Arx residentialis Cremsiriensis ex parte occidentali versus civitatem*).

O působení Viléma Sonntaga v Kroměříži dále víme, že se brzy po svém příchodu snažil začlenit do společenského života města. Podle článku v Moravské orlici byl členem kroměřížské záložny a vstoupil nejen do čtenářského spolku, ale jako přispívající člen i do zpěváckého spolku. Za zmínku stojí, že nemluvil česky, ale podle zmíněného textu prý slíbil, že se do roka česky dorozumí (Moravská orlice 2, 23. 12. 1864, 3).¹³ Text zmiňuje i „krásnou velkou fotografii Velehrad“, kterou zpěváckému spolku věnoval u příležitosti svého přistoupení. Reprezentativní pohled od severovýchodu na poutní areál s bazilikou Nanebevzetí Panny Marie a svatého Cyrila a Metoděje ve Velehradě se dochoval v Muzeu Kroměřížska (Muzeum Kroměřížska, podsbírka Dokumentace regionu DR XX Archiv X 54). Karton s nalepenou fotografií nese název *Velehrad in Mähren* a je podepsaný „*Wilh: Sonntag Pht: Berlin Ung: Hradisch und Kremsier*“ (obr. 2). Fotografie je jistě připomínkou již zmíněné doby, kdy na Velehradě působil.

Prvním velkým a technicky náročným fotografickým úkolem Viléma Sonntaga v Kroměříži byla dokumentace slavnosti svčení praporu pěveckého spolku Moravan na Velkém náměstí v Kroměříži 20. srpna 1865. Fotografie několikasethlavého davu sročeného kolem devíti praporečníků před slavnostně vyzdobeným mariánským sloupem se dochovala ve více exemplářích a nejedná se čistě o fotografii dokumentárního charakteru, ale vlastně o fotografickou koláž patrně z vícenásobné expozice (obr. 3).¹⁴ V deníku Moravská orlice najdeme poznámku, že byl o fotografii velký zájem a aby Vilém Sonntag poptávce mohl vyhovět, objednal si údajně k práci pomocníky z Vídně.¹⁵

Z hlediska Sonntagovy profesní kariéry je třeba uvést, že byl na začátku roku 1866 přijat do prestižní Fotografické společnosti ve Vídni (spolu s fotografem Františkem Fridrichem z Prahy), která sdružuje fotografy z celého světa a funguje od roku 1861 do dnes. V roce, kdy byl přijat Vilém Sonntag, měla 180 členů (Photographische correspondenz 1866, 45–46).

Zásadní událost ve Vilémově životě, i v budoucím osudu kroměřížského fotoateliéru se odehrála 20. ledna 1867, kdy se Vilémovi a jeho ženě Albertině (roz. Zannero-vé) narodil syn Hugo Karel (Carl) Sonntag, který později plynule navázal na otcovu fotografickou práci (Matriční kniha narozených 1857–1867, Kroměříž – Panny Marie, č. knihy 7950, č. svazku XII., č. snímku 101).

O rok později, 27. ledna 1868, zasáhl fotografický ateliér Viléma Sonntaga ničivý požár. Korespondenčně zaslaný článek z ledna roku 1868 referoval o sokolské zábavě v Nadsklepí, tehdejším českém kulturním centru na kroměřížské okružní třídě. K ránu měla být zábava přerušena pokřikem oznamujícím požár ve fotografické dílně pana Sonntaga (Sontáka). Článek kritizoval, že kvůli zamrzlým stříkačkám nebyli ani knížecí ani městští hasiči schopni hasit a fotografická dílna lehla popelem. Vilém Sonntag ale dokázal svoji živnost úspěšně obnovit (Moravská orlice, 29. 1. 1868, 3).

Obr. 3: Slavnost svěcení praporu pěveckého spolku Moravana na Velkém náměstí v Kroměříži 20. srpna 1865, černobílá fotografie na kartonu, 250 x 253 mm. Muzeum Kroměřížska, Dokumentace regionu, inv. č. DR XX/ X-1, reprofoto: Jaroslav Šafer.

Sonntagova majetku se týká i další dochovaná zmínka v dobovém tisku, z níž můžeme soudit, že v roce 1870 vlastnil zahrádku v židovské čtvrti mezi domy č. 7 a 35. Jestli spolu s ní vlastnil i nějaký z uvedených domů, není zřejmé. Sonntag údajně roku 1870 proboural městskou zeď ve zmíněné zahrádce, což vedlo k propojení židovského města se starým židovským hřbitovem.¹⁶ Ve vztahu k Sonntagově dříve zmíněné konverzi ke katolicismu ve Varšavě roku 1862 je jeho vlastnictví majetku v židovském městě do jisté míry překvapivé.

Vilém Sonntag nefotografoval pouze v Kroměříži, ale i v jejím okolí, jak dokládá např. rytina v deníku *Světobzor* dokumentující podobu pomníku Františka Palackého v Chropyni (*Světobzor*, 12. 10. 1877, 484). Nejpozději od prosince 1879 měl ateliér Viléma Sonntaga ve své nabídce i tisk na porcelánové předměty podle fotografických předloh. Informoval o tom časopis *Mährisch-schlesischer Correspondent*, který nejprve připomněl tehdy 16letou tradici fotoateliéru Viléma Sonntaga zhotovujících fotografické zvětšeniny od nejmenších rozměrů po životní velikost. I nadále v propagačním duchu zmínil elegantní ateliér pana Sonntaga nově poskytující službu tisku podle zaslaných fotografických předloh libovolné velikosti na rozmanité porcelánové předměty – kávové soupravy, poháry na víno, víka pивních sklenic, brože, kroužky na ubrousky, manžetové knoflíčky, krabičky na sirky, dózy na doutníky a na fidibus (papír, kterým kuřáci zapalovali tabák v dýmce), ale i na předměty velkých rozměrů jako desky stolu nebo náhrobní kameny. Zákazníci měli počítat s asi 14denní lhůtou na zhotovení. Kromě toho měl Vilém Sonntag na skladě také množství ozdobných

dřevěných rámců. Autor uzavírá novinový článek výzvou „Jen stále kupředu, pane Sonntagu, tak je to správně a může to být jen užitečné.“ (Mährisch-Schlesischer Correspondent, 7. 12. 1879, 3). Možnost tisku na porcelán nejen z fotografických předloh, ale i dřevorytin, ocelorytin, kreseb, krajin aj. nabízel později inzerát Sonntagova ateliéru také v českém časopise Velehrad (Velehrad, 5. 10. 1892, 4).

Podobu Viléma Sonntaga a jeho ženy Albertiny rozené Zannerové známe z portrétních fotografií dochovaných v albu věnovaném členy kroměřížských spolků Moravan, Vlastimila a Sokol kroměřížskému advokátu a notáři, Dr. Janu Kozánkovi (1819–1890), k 60. narozeninám 21. června 1879 (obr. 4ab,5ab). Pravděpodobně nesou vlastnoruční podpisy na zadní straně (Berta Sonntag a na druhé fotografii částečně oříznutý podpis Vilem Sonnta[g]). Fotografie jsou očíslovány 63 – Vilém a 64 – Berta. Na líčové straně nesou popisek černým inkoustem a stejným rukopisem, jaký je uplatněn na všech fotografiích v albu, a to Vilém Sontag, fotograf a Pí Sontagová. Předpokládáme tedy jejich členství v pěvecko-hudebním spolku Moravan resp. Vlastimila (ženský pěvecký spolek) nebo v Sokole.¹⁷

Vilém Sonntag vystavoval v roce 1883 na Hospodářské a průmyslové výstavě v Přerově a za své fotografie byl oceněn bronzovou výstavní medailí (Moravská orlice, 12. 9. 1883, 4.) V Přerově také téhož roku, nebo o něco dříve, zhotovil fotografii ředitele tamějšího gymnázia, Jakuba Škody, kterou zakoupil profesorský sbor a nechal ji vyvěsit ve sborovně.¹⁸ Z výroční zprávy německé reálky v Kroměříži se dozvídáme, že této škole věnoval ve školním roce 1883/1884 do sbírky přírodovědných pomůcek fotografii meteoritu (Jahresbericht der Communal-Unterrealschule in Kremsir 1884, 55). Fotografovo jméno máme spojeno i s dalšími drobnějšími finančními dary – víme např., že v květnu 1885 podpořil 50 krejcarů kroměřížskou Jednotu katolických tovaryšů (Kroměřížské noviny, 14. 5. 1885, 2).

Vilém Sonntag samozřejmě nemohl chybět ani u největší kroměřížské společenské události roku 1885, setkání císaře Františka Josefa I. a cara Alexandra III., ve dnech 24.–26. srpna. Událost zachytil pravděpodobně za asistence svého syna na devíti fotografiích, které se daly zakoupit buď jednotlivě, nebo v podobě fotografického alba. Zmínku o tomto albu podal redaktor českých Kroměřížských novin, který provedení fotografií chválil, ale zároveň fotografovi vytknul přítomnost popisek pouze v německém jazyce.¹⁹ Obdobná sdělení patrně od téhož redaktora se objevila i na stránkách brněnského politického listu (Moravská orlice, 14. 10. 1885 a 16. 10. 1885, 2). Sám Vilém Sonntag nabízel tyto fotografie prostřednictvím česky psaného inzerátu (Kroměřížské noviny, 17. 11. 1885, 3).

Z Vilémova ateliéru také pocházejí nejstarší fotografická tabla kroměřížských starostů, která už popsal podrobněji v Archivním sborníku a v Kroměřížském zpravodaji kurátor a správce zámecké knihovny Cyril Měsíc.²⁰ Jak upozornil ve svém textu, bylo tablo vystaveno ve výkladní skříni Sonntagova fotoateliéru v Jánské ulici, o čemž referoval článek v Kroměřížských novinách.²¹ Za zmínku ale ještě stojí výskyt třetího tabla, patrně z roku 1885, nadepsaného *Starostové města Kroměříž* od r. 1793, které se dochovalo v historické podsбірce Muzea Kroměřížska (obr. 6).²² Další fotografické tablo z ateliéru Viléma Sonntaga, a to již deseti kroměřížských starostů i s podobiznou Vojtěcha Kulpa (1850–1932; starostou 1887–1896) bylo prezentováno roku 1891 v městském pavilonu na Hospodářské a průmyslové výstavě v Kroměříži (Velehrad,

20. 9. 1891, 6) a také na Národopisné výstavě v Kroměříži roku 1894 (Moravská orlice, 7. 9. 1894, 2).

Bližší informace o fungování fotoateliéru Viléma Sonntaga se dozvídáme díky žalobě pro lehké ublížení na těle, kterou na něj 13. dubna 1886 podal jeho zaměstnanec J. Blažek, a především díky následnému soudnímu přelíčení, jemuž se detailně věnoval dobový tisk.²³ Jak nás informuje článek referující o událostech v soudní síni okresního soudu v Kroměříži 17. dubna 1886, zaměstnával Vilém Sonntag v ateliéru kromě svého syna Huga Karla ještě nejméně dvě osoby – retušéra J. Blažka (na základě smlouvy ze 16. března 1886 platné původně sedm měsíců do 15. října 1886), s nímž se dostal do sporu, a retušérku Julii Václavíkovou. Blažka u soudu zastupoval JUDr. Frant. Vysloužil, Viléma Sonntaga kroměřížský advokát Czap. Vilém Sonntag byl nakonec odsouzen k pokutě 15 zl. do chudé kasy, v případě nedobytnosti pak ke třídnímu žaláři, a k zaplacení Blažkovi 5 zl. bolestného a všech útrat. Rozsudek byl v plném rozsahu potvrzen i v odvolacím řízení konaném 5. června 1886 u soudu v Uherském Hradišti.²⁴ V téže roce, kdy byl Vilém odsouzen, mu arcibiskup olomoucký Bedřich z Fürstenberka udělil titul dvorního arcibiskupského fotografa (Photographische Correspondenz, 1886, 96).²⁵

Z posledních osmi let Vilémova života nemáme mnoho zpráv, snad jen krátkou noticku, že v roce 1888 přispěl prostřednictvím Místního odboru Svatováclavské sbírky Občanské besedy Ústřední Matici školské 1 zl (Věstník Ústřední Matice Školské 1888, 35). Bohužel není zřejmé, dokdy umožňoval vysoký věk a zdravotní stav Vilémovi fotografovat a kdy zcela předal fotografickou živnost synovi – ateliér i pod vedením Huga Karla stále nesl název Atelier Sonntag.

Vilém Sonntag zemřel roku 1894. O jeho smrti referoval také olomoucký deník Mährisches Tagblatt 10. 4. 1894. Uvedl, že „před nějakým časem v Meranu zemřel po delší nemoci k. a. dvorní fotograf Vilém Sonntag.“ Byl nazván „umělcem ve svém oboru“, jehož práce se těšily zaslouženému vřelému široko daleko. Zdůrazněny jsou jeho velké portréty dodané do Olomouce, mj. portrét Emanuela rytíře Proskowetze, který byl vystavován v zasedacím sále olomoucké obchodní a živnostenské komory (Mährisches Tagblatt 15, č. 82, 10. 4. 1894, 4).

Fotografie Viléma Sonntaga byly prezentovány na výstavě Fotografie kroměřížských památností (domy, budovy a podobně) aneb Pocta Wilhelmu Sonntagovi. Výstavu uspořádal Josef Ščotka a Roman Bašta v Malé galerii Muzea Kroměřížska v roce 2010, ale nebyla doprovázena žádnou publikací ani stručným průvodcem. Fotografie Viléma Sonntaga Žena u stolku datovaná do doby kolem 1870 byla prezentována na výstavě Kouzlo staré fotografie (ANDĚL – DUFEK 1978, Seznam vystavených prací, č. kat. 416).

Druhou generaci fotografů z rodu Sonntagů představuje Hugo Karel Sonntag (20. ledna 1867, Kroměříž – 1. května 1912, Kroměříž), syn Viléma a Albertiny. Třetí generaci reprezentuje Berta (Albertine Wilhelmine Marie) Sonntagová, provdaná Opravilová, (narozena 3. prosince 1897, zemřela roku 1996).²⁶ Jejich osudy už ale nejsou předmětem této krátké studie a bude nutno se jim věnovat separátně.

Obr. 4: Vilém Sonntag, černobílá fotografie na kartonu, 99 x 59 mm (karton 102 x 65), ve fotoalbu k 60. narozeninám JUDr. Jana Kozánka, Muzeum Kroměřížska, Dokumentace regionu, inv. č. DR XX/IX-9.

Obr. 5: Berta Sonntagová, černobílá fotografie na kartonu, 93 x 56 mm (karton 101 x 65), ve fotoalbu k 60. narozeninám JUDr. Jana Kozánka, Muzeum Kroměřížska, Dokumentace regionu, inv. č. DR XX/X-9.

Poznámky:

- ¹ Vzhledem k výskytu jak české, tak i německé podoby křestního jména, se pro potřeby tohoto textu kloníme k české variantě.
- ² Matrika domovských příslušníků města Kroměříže, 1927–1932, inv. č. 1182, s. 642. Děkuji Martině Šlancarové, archivářce MZA – SOkA Kroměříž, za poskytnutí této informace.
- ³ Jeho jméno se objevuje jak ve variantě Sontag (JACOBSON 1962, 186), tak ve variantě Sonntag (v matričních záznamech jeho potomků).
- ⁴ Michael Zikmund hrabě Bukůvka z Bukůvky byl zakládajícím členem brněnského hudebního spolku Brünnner Musikverein, na jehož chod vynakládal nemalé finanční prostředky.
- ⁵ Podle berlínských adresářů patrně vystřídal Vilémův otec během krátké doby více bydlíšť: Klosterstrasse 104 (1823) a kl. Kirchgasse 3 (1823–1826), Bischofstrasse 24 (1827–1828), Papenstrasse 17 (1829), Berl. Heldereutergasse 11 (1830), kl. Kirchgasse 2 (1831), zatímco jeho žena je v adresářích vedena jen mezi lety 1827–1829, a to v Königsmauer 39. Adresář z roku 1829, tedy roku narození Viléma Sonntaga, uvádí zvlášť Vilémova otce krejčího J. G. Sontaga v Papenstrasse 17 a matku R., rozenou Bornstein, manželku krejčího, v Königsmauer 39.
- ⁶ Více k jeho konverzi v matriční knize u záznamu jeho sňatku s Albertinou Zannerovou (Matriční kniha oddaných 1858–1881, Kroměříž - Panny Marie, č. knihy 7991, č. svazku VIII (MI), s. 58).
- ⁷ (Die Photographie in Welehrad.) Der Photograph Wilhelm Sonntag aus Berlin hat vor einigen Tagen daselbst sein Atelier aufgeschlagen. Bereits sahen wir einige vollkommen gelungene, reine und scharfe Bilder von ihm, sowohl im beliebten Visitenkartenformate, als auch große. Von den ersteren liefert er 6 Stück um 3 und das ganze Dutzend um 5 fl. ö. W. Auch nimmt er ganze Gruppen und Pferde sehr gelungen auf. Er kann dem nach Welehrad kommenden Publicum empfohlen werden. Za zdůraznění též stojí, že úspěšně fotografoval i celé skupiny a koně. (BRÜNNER ZEITUNG, 21. 8. 1863, 1560).
- ⁸ Anlangend die Stadtverschönerung hat die fast ausschließlich von Musensöhnen stark frequentirte Johannesgasse durch die Trottoirlegung vor Herrn Kremser's Hotel sowie durch Errichtung eines schönen Portals und einer großstädtischen Photographieauslage am Eingange ins Atelier des Herrn Wilhelm Sonntag nicht wenig gewonnen. Herr Sonntag, der bereits seit 1863 in unserer Stadt etablirt ist (gewiß für einen Photographen von Profession eine Seltenheit in einer Provinzstadt) bemüht sich in jeder Hinsicht, seinen Kunden eine reelle Bedienung in solidester Weise zukommen zu lassen, wie ja der große Zuspruch, dessen er sich erfreut, sattsam Zeugniß hievon ablegt. Vielleicht entschließen sich auch die hochwürdigen Canoniker (vielleicht zum Christgeschenk) die im Aufschwung begriffene Johannesgasse mit einer baldigen Trottoirlegung zu überraschen und dadurch ihre eigenen Residenzen selbst in entsprechender Art zu verschönern. (MÄHRISCH-SCHLESISCHER CORRESPONDENT, 26. 11. 1878, 3).
- ⁹ BOUČEK – BOUČKOVÁ 1985, 48, píše bez uvedení zdroje, že Vilém přišel z Varšavy na Moravu a oženil se v Uherském Hradišti s dcerou knihtiskaře a že 8. 2. 1864 zažádal o živnostenský list fotografa a krátce poté přešel do Kroměříže. Žádost o povolení živnosti zmiňuje i BIRGUS – SCHEUFLER 2021, 29.
- ¹⁰ Podrobněji, ale bez zmínky o Wilhelmu Sonntagovi, píše o albu MLČÁK 2004, 9.
- ¹¹ Pouze první fotografie, tedy Pohled na zámek ze severovýchodní strany přes Choťkův rybník, reprodukována ve Světozoru, je totožná (resp. představuje její výřez) s fotografií z alba pro papežského nuncia. Reprodukce fotografií jsou nadepsány „Kroměříž. Fotografoval V. Sonntag“ a vysvětlely následujícími popisky: „Zámek arcibiskupský z parku, Část parku zvenčí, Dvorek pro drůbež, Nemocnice Milosrdných sester, Pohled na Kroměříž s vrchu Barbořina, Bývalá radnice, nyní sídlo okr.

Hejtmanství, Kolonáda v jedlovém hájku, Kostel Piaristův, Dvůr Maxmilianův." Reprodukce se vztahují k článku Sjezd císařů v Kroměříži. (Světozor, 4. 9. 1885, 605.) Děkuji Pavlu Scheuflerovi, historiku fotografie, že odkaz na konkrétní vydání časopisu Světozor uvedl ve své knize Osobnosti fotografie v českých zemích do roku 1918. Děkuji též Heleně Holické, knihovnici Muzea Kroměřížska, a knihovníkům ve Vědecké knihovně Olomouc za zajištění kvalitní reprodukce této strany ze Světozoru.

¹² Fotoarchiv Muzea Kroměřížska, inv. č. F 2187 (př. č. 9719 1Fb 538). Do muzea ho darovala paní učitelka Olga Kmentová z Komenského měšťanské školy dívčí, za což jí patří vřelý dík.

¹³ „...Čtenářskému spolku daří se velmi dobře. Již sobě zakoupil spolek i kulečník a pan místopředseda Šperlín obětivě klavír svůj postavil do místností našich k prospěchu a obveselení všech údu. Málo který týden kde by nebyla panem Šperlínem zařízena nějaká zábava, na kterou se každý těší. Každodenně přibývá údu, i pan Sonntag, fotograf přistěhovaný z Berlína! vstoupil do čtenářského spolku, do záložny a do spolku zpěvického co přispívající úd, jelikož ještě není naší řeči mocen; ale slibuje, že do roka chce s námi hovořit již v mateřčině naší. Pan Sonntag ví a rozumí, že, když chce žít mezi námi, musí se přiučiti naší řeči; může to býti mnohemu odrodilci příkladem. Fotografie pana Sonntaga jsou výborné a mohou se rovnat každé fotografii, která vyjde z dílny umělecké některého Vídeňského fotografa. Daroval při přistoupení k zpěvickému spolku krásnou velkou fotografií „Velehrad.“ Nemůže nám tedy vytýkat žádný, že sobě nevážíme Němce; jen když Němec, chtěje s námi žít, vyhoví potřebám nynějším a váží si práva našeho.“ Moravská orlice 2, 23. 12. 1864, 3.

¹⁴ Muzeum Kroměřížska, podsbírka Dokumentace regionu DR XX Archiv X 1, 2, 3.

¹⁵ „Fotografie ze slavnosti kroměřížské. Na mnohé poptávky stran fotografie slavnosti Kroměřížské sdělujeme, že tamnější fotograf p. Sonntag s prací pospíchá, by všem požadavkům vyhověl a k tomu cíli sobě pomocníky z Vídně objednal. Obraz má být velmi zdařilý.“ Moravská orlice, 12. 9. 1865, 3.

¹⁶ „Roku 1870 proboural fotograf Sonntag ve své zahrádce městskou zeď mezi domy č. 7 a 35 v židovské obci, čímž otevřen byl průchod na velký násyp; na to byla odstraněna městská hradební zeď, 42 sáhů dlouhá, mezi Vodní ulicí a synagogou; sousedící zahrádka byla odkoupena, čímž pomocí násypu bylo židovské město spojeno se starým židovským hřbitovem.“ (Článek nadepsaný Staré „Ghetto“ Israelitická náboženská obec v Kroměříži a podepsaný šifrou B. byl otištěn v deníku Velehrad 28. 5. 1889, 2).

¹⁷ Album se dochovalo v Muzeu Kroměřížska, podsbírce Dokumentace regionu, inv. č. XX/X-9.

¹⁸ „Sbor profesorský zakoupil veleздаřilou podobiznu milovaného ředitele, zhotovenou ve fotografické dílně Vil. Sonntaga v Kroměříži a dal ji zavěsiti ve sborovně; žactvo pak při slavnosti, jež uspořádána v aule gymnasiální, projevilo vděčnost a lásku k otcovskému vůdci svému způsobem veleudojemným.“ (VIŠŇÁK 1886, 25).

¹⁹ „Dozvuk ku slavnostem císařským. V pátek dne 9. t. m. podal slavnostní výbor rolnický, jenž po dobu císařských slavností se byl zřídil, ku slavnému c. k. okr. hejtmanství v městě našem album památní, pro vznešené dvory. Památní album obsahovalo 9 fotografických obrazů a sice město Kroměříž, slavnostní jehlance rolnické, triumfální bránu, obě hanácké svadby, bezměrovskou i hulínskou, banderie okresu našeho i zdouneckého, tři spanilé Hanáčky, jež Veličenstvům v zámku kytice podaly a kníž.-arcib. zámeck se strany parku. Fotografie provedl velmi krásně zdejší fotograf p. V. Sonntag a lze reprodukce všech těchto obrazů u něho za 1 zl. 50 kr. rč. za jeden koupiti. Nemůžeme při této příležitosti nevysloviti své podivení nad tím, proč p. Sonntag ku všem obrazům těmito dal pouze texty německé kdežto měl napřed dáti text český a pak německý. Radíme p. Sonntagovi aby se podobných nešetností k obyvatelstvu více nedopouštěl.“ (KROMĚŘÍŽSKÉ NOVINY, 13. 10. 1885, 2).

²⁰ MĚSÍC 2006; MĚSÍC 2007; MĚSÍC 2007a

²¹ „Purkmistrové města Kroměříže v tomto století. Ve výkladní skříni zdejšího fotografického závodu pana Sonntaga jest vystaven obraz zvláště pro Kroměříž velmi zajímavý. Na půdě zlaté a purpurem kostkované jeví se nám ve vkusných plastických medalionech nejen velezdařilé podobizny všech devíti purkmistrů, kteří během tohoto století zasedali na primátorském křesle města našeho, ale v dalších šesti medailonech spatřujeme též městský znak, „dva vinařské nože“, který dva okřídlení lvi drží v drápech a některé části Kroměříže v staré a novější době, jako na př. „Kn. -arc. zámek v r. 1690 s mlýnskou branou a mýtnicí“, „Dvojvěžatou Kovářskou bránu“, „Vnitřní kovářskou bránu“, která zůstala státi po zbourání zevnější kovářské brány, „Náměstí Fürstenbergovo“ s chrámem piaristickým, s vyššími reálnými školami, v pozadí pak strmí k nebi věže zámecké a chrámu sv. Mořice — „Velké náměstí“ se sochou P. Marie, podloubím kolem do kola, s volnými schody před radnici a velikou lípou před bývalou kasárnou. — Přesné ale zdařilé sestavení těchto skupin, které jsou pro město naše nemalé historické ceny, obstaral p. inženýr Karel Biefel, načež je p. Sonntag vypodobiznil.“ KROMĚŘÍŽSKÉ NOVINY, 20. 3. 1885, 3.

²² Muzeum Kroměřížska, Historická podsbírka, inv. č. PH 354.

²³ KROMĚŘÍŽSKÉ NOVINY, 23. 4. 1886, 3; NAŠINEC, 25. 4. 1886, 3.

²⁴ KROMĚŘÍŽSKÉ NOVINY, 11. 6. 1886, 2; MÄHRISCH-SCHLESISCHER CORRESPONDENT, 12. 6. 1886, 2.

²⁵ „Unserem langjährigen Vereinsmitgliede, Herrn Wilhelm Sonntag in Kremsier, wurde von Sr. Eminenz dem Fürst- Erzbischofe von Olmütz, Cardinal Fürstenberg, der Titel „Fürst-erzbischöflicher Hof-Photograph“ verliehen.“

²⁶ Za objasnění širších rodinných vazeb děkuji panu Hannesi Braunerovi.

Prameny:

MZA, SOKA Kroměříž

Matrika domovských příslušníků města Kroměříže, 1927–1932, inv. č. 1182, s. 642.

Matriční kniha oddaných 1858–1881, Kroměříž – Panny Marie, č. knihy 7991, č. svazku VIII (MJ), s. 58. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8944?image=216000010-000253-003374-000000-007991-000000-00-B05497-00300.jp2> (cit 2021-10-06).

Matriční kniha narozených 1857–1867, Kroměříž – Panny Marie, č. knihy 7950, č. svazku XII., č. snímku 101. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8926?image=216000010-000253-003374-000000-007950-000000-00-B05985-01010.jp2> (cit 2021-10-06).

MZA, SOKA Uherské Hradiště, fond OÚ UH, Podací protokoly hlavní registratury 1864, kart. č. 93, inv. č. 146, záznam č. 654.

ZAO, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 4528.

Muzeum Kroměřížska

Fotoarchiv, inv. č. F 2187.

Historická podsbírka, inv. č. PH 354.

Muzeum Kroměřížska, Dokumentace regionu

Album k 60. narozeninám Dr. Jana Kozánka, inv. č. XX/X-9.

Fotografie „Velehrad in Mähren“, Archiv inv. č. XX/X-54.

Slavnosti svěcení praporu pěveckého spolku Moravana na Velkém náměstí v Kroměříži 20. srpna 1865, Archiv inv. č. XX/X-1, 2, 3.

Literatura:

- ANDĚL, A. – DUFEK, A. – SCHEUFFLER, P. 1978: Kouzlo staré fotografie: ze sbírek Moravská galerie v Brně, říjen/listopad 1978. Brno: Moravská galerie v Brně, Směr; sv. 96. Příloha Seznam vystavených prací, č. 416.
- BIRGUS, V. – SCHEUFFLER, P. 2021: Česká fotografie v datech 1839–2019. Praha.
- BOUČEK, J. 1969: Kurzfassung eines Berichtes Über „Mährens erste Photographen.“ In: Sborník Interkamera, 16. 4. – 3. 5. 1969, Praha, 272–275.
- BOUČEK, J. – BOUČKOVÁ, Z. 1985: K začátkům fotografie na Moravě a ve Slezsku – první moravští fotografové. In: SEDLÁŘ, J. (ed.) Uměleckohistorický sborník, Brno, 41–49.
- Jahresbericht der Communal-Unterrealschule in Kremsir*, 1884, 55.
- JACOBSON, J. (ed.) 1962: Die Judenbürgerbücher der Stadt Berlin 1809–1851: Mit Ergänzungen für die Jahre 1791–1809. Berlin, svazky 4, 1.
- JONOVÁ, J. 2017: Prohra s fatálními důsledky. Politický vývoj po prusko-rakouské válce z pohledu vídeňského nuncia. *Studia historica Brunensia* 64, č. 2.
- MĚŠÍČ, C. 2006: Nejstarší fotografické tablo kroměřížských starostů. In: Archivní sborník SOKA Kroměříž, 96–99.
- MĚŠÍČ, C. 2007: Nejstarší fotografické tablo kroměřížských starostů II. aneb všechno je úplně jinak. In: Archivní sborník SOKA Kroměříž, 106–107.
- MĚŠÍČ, C. 2007a: Nejstarší fotografie kroměřížských starostů. *Kroměřížský zpravodaj*, r. 4, č. 11, 33.
- MLČÁK, L. 2004: Erbovní sál na olomouckém kapitulním děkanství. *Střední Morava* 19, 4–26.
- PEŘINKA, F. V. 1940: Dějiny města Kroměříže. Díl III, Místopis. Kroměříž.
- PINKAVA, J. 1989: Počátky fotografie a Kroměříž. *Zprávy města Kroměříže* 24, č. 7–8, 153.
- PINKAVA, J. 1991: Počátky fotografického oboru v Kroměříži (K vývoji fotografie na Moravě do I. Světové války). *Vlastivědný věstník moravský* 43, č. 1, 75–77.
- SCHEUFFLER, P. 2013: Osobnosti fotografie v českých zemích do roku 1918. Praha.
- SCHEUFFLER, P. – VAVŘINOVÁ, V. 2017: Fotografické ateliéry na území zemí Koruny české. Praha.
- VÍŠŇÁK, F. 1886: Jakub Škoda: nástin životopisný, Přerov.

Noviny a časopisy:

Brünner Zeitung, 21. 8. 1863, č. 190, 1560.

Kroměřížské noviny 2, 20. 3. 1885, č. 23; 14. 5. 1885, č. 39; 13. 10. 1885, č. 84; 17. 11. 1885, č. 94.

Kroměřížské noviny 3, 23. 4. 1886, r. 3, č. 33; 11. 6. 1886, r. 3, č. 47.

Mährisch-Schlesischer Correspondent 18, 26. 11. 1878, č. 272.

Mährisch-Schlesischer Correspondent 19, 7. 12. 1879, č. 282.

Mährisch-Schlesischer Correspondent 26, 12. 6. 1886, č. 134.

Mährisches Tagblatt 15, 10. 4. 1894, č. 82.

Moravská orlice 2, 23. 12. 1864, č. 293.

Moravská orlice 3, 12. 9. 1865, č. 207.

Moravská orlice 6, 29. 1. 1868, č. 23.

Moravská orlice 21, 12. 9. 1883, č. 208.

Moravská orlice 23, 14. 10. 1885, č. 235; 16. 10. 1885, č. 237.

Moravská orlice 32, 7. 9. 1894, č. 203.

Našinec 18, 25. 4. 1886, č. 50.

Photographische correspondenz. Zeitschrift für Photographie und Photomechanische Verfahren 3, 1866, č. 19.

Photographische correspondenz. Zeitschrift für Photographie und Photomechanische Verfahren 23, 1886, č. 305.

Světozor 11, 12. 10. 1877, č. 41.

Světozor 19, 4. 9. 1885, č. 38.

Velehrad 1, 28. 5. 1889, č. 11.

Velehrad 3, 20. 9. 1891, č. 75.

Velehrad 4, 5. 10. 1892, č. 70.

Věstník Ústřední Matice Školské 4, 1888, č. 1–2.